

TAISTO HUJANEN

Ajankohtaisen kakkosen henki pihisee Tulkintoja TV 2:n ajankohtaisohjelmien historiasta*

Tämän artikkelin tarkoituksena on tarjota aineistoa, näkökulmia ja käsitteitä television ajankohtaisohjelmien lajityyppisen kehityksen tarkasteluun. Tutkimusaineisto koostuu TV 2:n ajankohtaisohjelmista vuosilta 1965-1991. Aiheen käsittely etenee kolmessa vaiheessa: Aluksi tehdään lyhyt katsaus TV 2:n historiaan ja ajankohtaisohjelmien lähtötilanteeseen. Sen jälkeen käydään vaiheittain läpi kakkosen ajankohtaisohjelmien kehitys, sen suuret linjat ja murrokset. Kolmanneksi tehdään johtopäätöksiä television ajankohtaisohjelmien lajityyppisestä kehityksessä TV 2:n ajankohtaistuotannon historian valossa.

■ TV 2:n ohjelmisto ja koko historia on tärkeällä tavalla sidoksissa varhaisen yksityisen (kaupallisen) televisiotoiminnan historiaan Suomessa. Yleisradio osti yksityiset kilpailijansa Tesvision ja Tamvision vuoden 1964 alussa, ja näistä muodostettiin 29.12.1964 tehdyllä päätöksellä Televisio-ohjelma 2 (ks. Arhela 1976, 262-277). Uuden rinnakkaisohjelman — kuten kakkosohjelmaa tuolloin Yleisradiossa haluttiin kutsua — oma tunnus tuli käyttöön 1.3.1965 ja tuosta päivämäärästä voidaan laskea alkavaksi nykyisen TV 2:n ohjelmatoiminnan historia. Kakkosen sijoituspaikaksi valittiin Tamvision kotipaikka eli Tampere, mutta Tesvision toimintojen siirtäminen Helsingistä vei pitkälle 1970-luvulle ja huipentui Toholpin tv-keskuksen valmistumiseen vuonna 1974. Viimeiset rippeet Tesvision perinnöstä siirrettiin Tampereelle 1980-luvun alussa.

Tesvision ja Tamvision muodostaman TES-TV -verkon ostaminen Yleisradiolle on tapana esittää yleisradiopoliittisena murroksena, joka palautti Suomeen yleisradiomonopolin. Televisio-ohjelmien historian näkökulmasta on kuitenkin tarpeen korostaa, että siirtymävaihetta TES-TV:stä Televisio-ohjelma 2:een luonnehti pikemminkin jatkuvuus kuin katkos. Havainnollisen esimerkin jatkuvuudesta tarjoaa Televisio-ohjelma 2:n ensimmäinen ohjelmakaavio kevätkaudelta 1965. Koska kaavio on tehty ennen kakkosen oman tunnuksen käyttöönottoa, sen painetussa versiossa esiintyy edelleen Tesvision logo. Tämä Tesvision ohjelmakaavio muuttui 1.3.1965 alkaen sellaiseen Televisio-ohjelma 2:n ohjelmiston perustaksi ja antoi näin lähtökohdan myöhemmälle ohjelmistosuunnittelulle.¹

Ohjelmiston jatkuvuuden lisäksi TES-TV:n ohjelmiston vakiintuneet alueet muodostivat lähtökohdan TV 2:n toimitusorganisaatiolle ja institutionalisoituivat osaksi sen ohjelmatuotantoa (TES-TV:n ohjelmatoiminnasta ks. Lukkarinen ja Nurmimaa 1988, 38-40, 68-74 ja 99-107). Institutionalisoitumista oli omiaan edistämään se, että keskeisiin asemiin toimituksissa valittiin henkilöitä, jotka olivat olleet vastaavissa tehtävissä

Tesvisiossa tai Tamvisiossa. Ajankohtaisohjelmat sisältyivät alkuvaiheen organisaatiossa dokumenttitoimitukseen, jonka johtoon tuli Tesvisiosta Eero Härkönen. Kun ajankohtaisohjelmat sittemmin 1.6.1969 saivat oman toimituksen, sen johtoon nimettiin Tamvision tärkeä vaikuttaja Hannu Vilpponen.²

Siirtymävaiheen ohjelmiston tärkein katkos oli Tesvision vuonna 1961 aloittaman uutistoiminnan lopettaminen. Tämä päätös vaikutti ratkaisevasti kakkoskanavan ajankohtaisohjelmiston myöhempään kehitykseen. Juuri siinä heijastui Yleisradion toimeenpanevan johdon kakkoskanavalle ajattelema rinnakkaisohjelman logiikka: uuden kanavan piti täydentää vakiintunutta Yleisradion televisiotoimintaa, joka kakkosen myötä muuttui Televisio-ohjelma 1:ksi. Vaikka kanavakilpailun idea TES-TV:n perintönä vaikutti vahvana TV 2:n syntyyn, uutistoiminnassa tästä ajatuksesta selkeästi luovuttiin. Resurssitilanteen näkökulmasta ratkaisu oli ymmärrettävä: Yleisradio oli 1960-luvun puolivälissä vasta luomassa kansainväliset mitat täyttävää uutistoimintaa ja uutisorganisaation jakaminen tuossa vaiheessa kahdelle kanavalle nähtiin taloudellisesti mahdolliseksi.

Poikkeuksellinen toimintaympäristö

Kakkosen ajankohtaisohjelmistoa ryhdyttiin luomaan toimintaympäristössä, josta puuttui ajankohtaisohjelmille vakiintunut kytkentä uutistuotantoon. Radion ja television historiassa ajankohtaisohjelmien muotoutuminen on tapahtunut kiinteässä yhteydessä uutisiin, joiden taustoittamiseen ja kommentointiin ajankohtaisohjelmat ovat syntyneet. Suomalaisessa radiossa ja televisiossa uutis- ja ajankohtaistoiminnan kytkentään otettiin esimerkiksi brittiläisestä News and Current Affairs -mallista, joka rakentui uutis- ja ajankohtaisohjelmien tiukalle organisatoriselle kytkennälle (ks. Schlesinger 1978, 14-46 ja Wallis & Baran 1990, 44-59). Tässä mallissa ajankohtaisohjelmat nivoutuivat aiheiltaan ja sijoittelultaan uutisten päivä- ja viikkorytmiin. Aiheiden osalta mallin logiikkaan kuului selkeä työnjako: uutiset nostivat esille päivän ja viikon puheenaiheet, joita ajankohtaisohjelmat sitten lavensivat, taustoittivat ja kommentoivat.³

Oman uutistoiminnan puuttuminen oli kakkosen ajankohtaistoiminnan kehittämiseksi suuri ongelma mutta vähintään yhtä suuri mahdollisuus. Ongelmaksi se nousi ennen muuta ohjelmakoordinaatiossa, kakkosen ajankohtaisohjelmien sijoittelussa suhteessa silloisen ainoan valtakunnallisen kanavan eli Televisio-ohjelma 1:n uutisiin ja ajankohtaisohjelmiin. Tässä päädyttiin jo 1970-luvun alussa ratkaisuun, jolla kakkosen ajankohtaisohjelmien viikottaiset päälähetykset, makasiinit, sidottiin ykkösen uutisten lähetyksiaikaan. Samalla sovittiin, ettei ykkösen lähetä samoina päivinä omaa ajankohtaismakasiinia.

Koordinaatiossa oli kysymys paitsi lähetyksajoista myös ohjelmien sisällöistä: millä tavoin kakkosen ajankohtaistoiminta voisi ja miten sen tulisi nivoutua Yleisradion uutisorganisaation esille nostamiin aiheisiin? Mutta juuri sisältöihin liittyi alkutilanteen kakkosen ajankohtaistoiminnalle luoma suuri mahdollisuus: kun organisatorista kytkentää uutistoimintaan ei ollut, kakkosella oli ainutlaatuinen tilaisuus nostaa esille omia aiheitaan. Itse asiassa kakkosen sijoittaminen valtakunnan ulkopuolelle periferiaan korosti ajankohtaisohjelmien oman profiilin tärkeyttä. Omien aiheiden esille

nostaminen ei ollut vain mahdollisuus vaan suorastaan velvollisuus. Alussa tosin kakkosen oma profiili haluttiin määritellä nimenomaan alueellisesti: sen tuli keskittyä lähetyserkkonsa kolmen suuren kaupungin vaikutusalueella asuneiden ihmisten asioihin.

Kakkosen ajankohtaisohjelmien alkuvaiheen toimintaympäristö, dokumenttitoimitus, tuotti 1960-luvun jälkipuoliskolla ohjelmia, joita Yleisradion vuosikirjojen katsaukset nimittävät usein eri tavoin: dokumentteja, asiaohjelmia, yhteiskunnallisia ohjelmia ja ajankohtaisohjelmia. Viimeksi mainituilla tarkoitettiin alkuvaiheessa ajankohtaismakasiineja, joista ensimmäinen (*Viikon päivät*) aloitti jo vuonna 1965. Kakkosen varhainen dokumenttitoimitus yhdisti organisatorisesti toisiinsa kaksi television perinnettä, joiden yhdistämisellä oli tärkeä vaikutus kakkosen myöhempään ohjelmaprofiiliin. Nämä perinteet olivat elokuvadokumentin perinne ja sähköisen uutis- ja ajankohtais- tuotannon perinne. Edellisen lähtökohdat juontavat elokuvan historiaan, jälkimmäisen ensin radion, sitten television historiaan (televisio-ohjelmien historian kytkennöistä radion ja elokuvaan ks. esim. Monaco 1977, 362-388, Barnow 1975, 101-147 ja Hickethier 1991a ja b; vrt. Ellis 1982, 109-171; tv-dokumentin osalta ks. Curtin 1993).

Perinteiden välille syntyi vuorovaikutus, joka toi sähköisen journalismin vaikutteita dokumenttielokuvaan ja elokuvallisia vaikutteita sähköiseen journalismiin. Vuorovaikutuksen tuloksista kertoo mm. se, että kakkosen esille nostamista dokumentintekijöistä on jopa puhuttu journalistisen tv-dokumentin koulukuntana.⁴ Ajankohtaisohjelmissä puolestaan elokuvallisen perinteen merkitys näkyy voimakkaana jo varhaisten makasiinien filmi-inserteissä ja myöhemminkin kuvailmaisun kehittämistä on pidetty kakkosen ajankohtais- tuotannossa tärkeänä.

Ajankohtaisohjelmien kehitysvaiheet

Kakkosen kanavaintiteetti oli alkuvaiheessa monin tavoin häilyvä. Omien uutisten puuttuminen oli osa tätä häilyvyyttä, mutta siihen vaikutti myös ohjelmien lähettäminen uusintoina yli kanavarajojen. Vielä 1960-luvun lopulla kakkosen lähetyserkko tavoitti vain noin 40 prosenttia väestöstä ja siksi erityisesti ajankohtaismakasiinin ”levikkiä” haluttiin lisätä uusinoilla ykköserkossa. Tästä käytännöstä luovuttiin ykkösohjelman painostuksesta vuoden 1972 jälkeen. Itsenäistynyt ajankohtais- toimitus halusi uusinoilla eroon aluetelevision leimasta. Toimitus suuntautui valtakunnalliseen julkisuu- teen ja vaihtoehdon tarjoamiseen ykkösen ajankohtaisohjelmille. Dokumenttitoimituk- sen ohjelmat käsittivät 1960-luvun lopulla puolet kakkosen omatuotantoisista ohjelmis- ta. Tämän alueen ohjelmilla oli siten määrällisestikin tärkeä sija kakkosen profiiliin luom- isessa.

Kuviossa 1 on luetteloitu TV 2:n uutis- ja ajankohtaisohjelmat vuosilta 1965-1991. Luettelossa on yhteensä 33 ohjelmanimikettä, jotka on kuviossa sijoitettu aika- matriisiin puolen vuoden tarkkuudella. Aikamatriisin vedenjakana on ajankohta 1.6.1969, jolloin dokumenttitoimituksesta erotettiin erillinen ajankohtaisohjelmien toimi- tus.⁵ Tästä lähtien luetteloon on otettu mukaan vain ajankohtais- toimituksen tuottamia ohjelmia; tätä aikaisemmista ohjelmista mukana ovat uutisten ja lehtikatsauksen lisäksi vain ne dokumenttitoimituksen ohjelmat, jotka selvästi edelsivät myöhempiä ajan- kohtais- toimituksen ohjelmia. Kakkosen ajankohtais- tuotannon historiallisen lähtökoh-

dan erityisyyttä dokumenttitoimituksen osana kuvaa se, että ajankohtaistoimituksen muodostamisen jälkeenkin esim. säännöllisesti toistuvien ajankohtaisten keskusteluohjelmien tekeminen jatkui dokumentti- ja asiaohjelmien tuotannossa. Myös kulttuurin ja urheilun ajankohtaismakasiinit tehtiin ajankohtaistoimituksen ulkopuolella. Tuotannollinen rajankäynti ajankohtaisohjelmien sekä dokumentti- ja asiaohjelmien välillä jää elämään pitkään tämän jälkeenkin kakkosen ohjelmistoon.

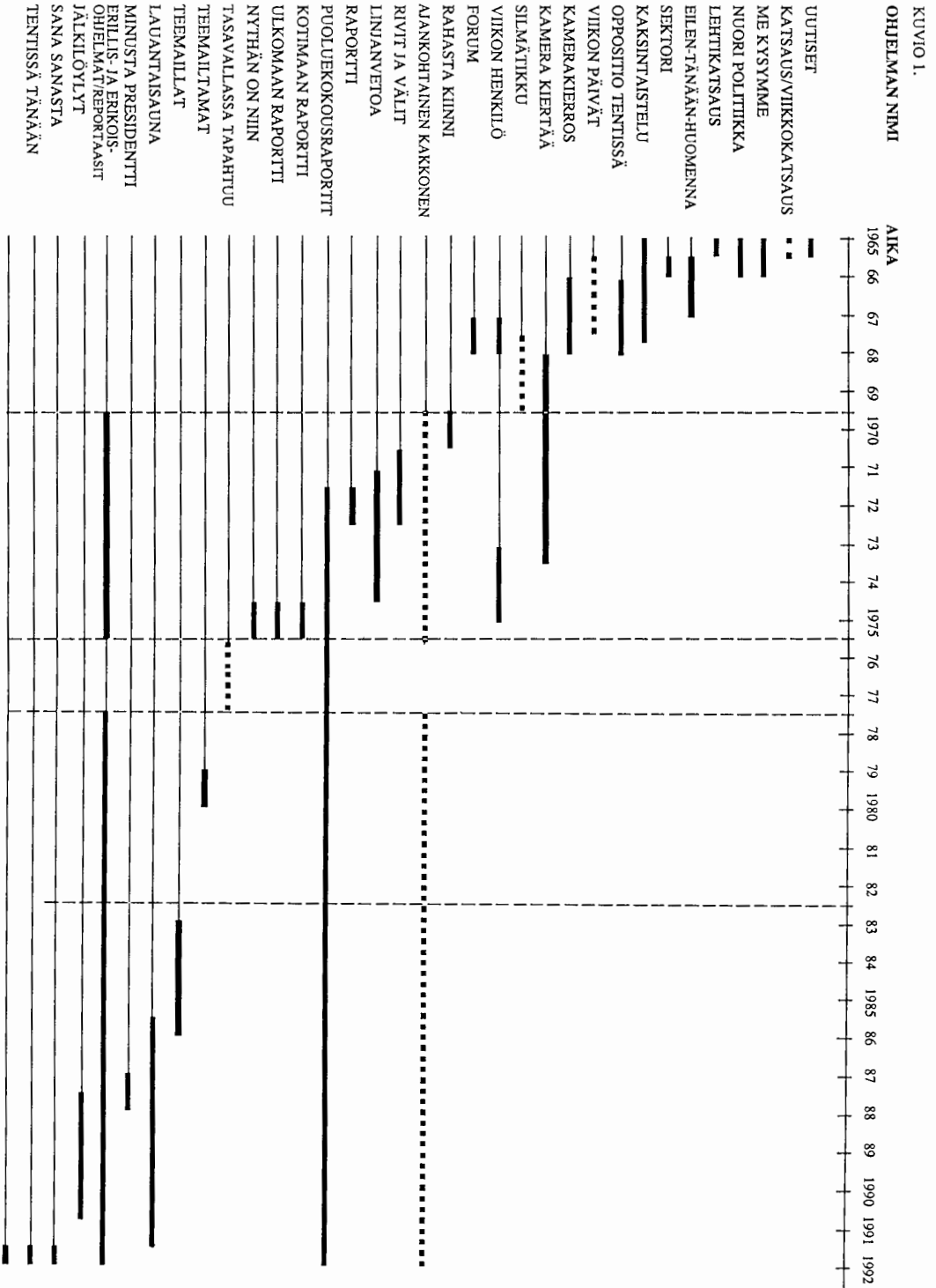
Ajankohtaismakasiinit muodostavat ainoan keskeytymättömän kehityslinjan kakkosen ajankohtaisohjelmien historiassa. Tämä linja on kuviossa 1 erotettu lihavoidulla katkoviivalla. Linja alkaa Tesvision kevään 1965 ohjelmakaavioon sisällyneistä päivä- ja viikkokatsauksista, jatkuu syksystä 1965 *Viikon päivät*-makasiinina ja syyskaudesta 1967 *Silmätikun* nimellä. Varhaisen dokumenttitoimituksen tuotannossa juuri nämä ohjelmat nimettiin ajankohtaisohjelmiksi. Itsenäisen ajankohtaistoimituksen historia syyskaudella 1969 alkaa makasiinilinjalta: ensimmäisen toimintavuoden tuotanto keskittyy *Ajankohtaisen* kakkosen nimellä lähetetyn makasiinin tekemiseen, minkä lisäksi tehtiin kerran kuussa talousmakasiini *Rahasta kiinni*. Makasiinien ohella jatkettiin dokumenttitoimituksen aikana aloitetun *Kamera kiertää* (aikaisemmin: *Kamerakerros*) filmiohjelman tekemistä.⁶

Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen ajankohtaistoimituksen ohjelmien kirjo laveni ja kaksi dokumenttitoimituksen aikana aloitettua ohjelmatoiminnan aluetta siirtyi selkeästi ajankohtaistuotantoon: foorumin tarjoaminen ajankohtaiselle poliittiselle ja yhteiskunnalliselle keskustelulle sekä ajankohtainen reportaasituotanto. Varhaisen dokumenttitoimituksen ohjelmistossa oli useita poliittisia haastattelu- ja keskusteluohjelmia: *Me kysymme*, *Nuori poliitikka*, *Kaksintaistelu*, *Oppositio tentissä*. *Viikon henkilö* nosti esille ajankohtaisen asiantuntijan tai vaikuttajan tietoineen ja näkemyksineen, *Forum* toimi kanavana yksittäisten ajankohtaisten mielipiteiden esittämiseen. Ajankohtaistoimitus jatkoi poliittisten keskustelujen perinnettä *Linjanvetoa*-ohjelmalla, jossa nimenomaan puolueiden edustajat keskustelivat ajankohtaisista asioista. Tätä seurannut kirjailija Pentti Holapan vetämä *Nythän on niin*-keskusteluohjelma ei enää ollut puoluepoliittinen, vaan keräsi osanottajansa asiantuntijoista ja kulttuurihenkilöistä.

Itsenäisen ajankohtaistoimituksen reportaasituotanto alkoi yhteen aiheeseen keskittyneinä *Raportti*-ohjelmoina kaudella 1972-73. Samaan aikaan toimitus aloitti *Puoluekokousraporttien* nimellä tunnetut reportaasit, jotka jatkuvat keskeytymättömänä linjana tähän päivään asti. Syyskaudella 1974 tulivat käyttöön *Kotimaan raportti* ja *Ulkomaan raportti*-ohjelmanimikkeet, joiden välistä työnjakoa vastasi syksyn 1965 ohjelmistossa tehty erottelu *Eilen-tänään-huomenna* ja *Sektorin*-ohjelmien välillä. Itsenäisen ajankohtaistoimituksen varhaisen ohjelmiston kuriositeetti oli syksystä 1970 keväeseen 1972 lähetetty *Rivit ja välit*-ohjelma, joka määriteltiin kriittiseksi lehdistökatsaukseksi. Sen tekijä oli Erkki Saksa, joka kaksi vuosikymmentä myöhemmin, syksyllä 1991, aloitti vastaanvanalaisen mediakriittikohjelman (*Maailma sanojen vankina*) tekemisen TV 2:lle.

Tasavallassa tapahtuu — ennakoiva välivaihe

Syyskaudesta 1975 alkoi ajankohtaistoimituksen historiassa kaksi vuotta jatkunut vaihe, jolloin kaikki toimituksen ohjelmat keskitettiin *Tasavallassa tapahtuu*-nimen alle.

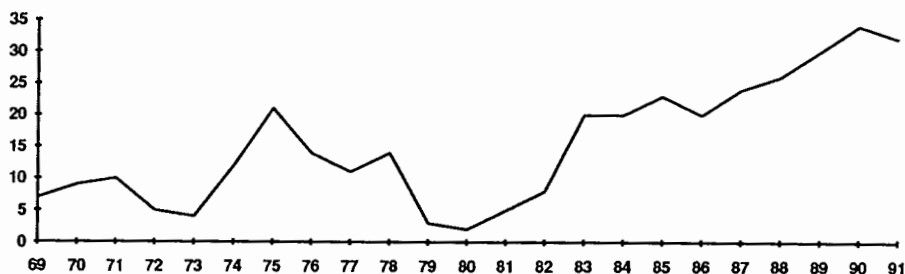

Hankkeen liikkeellepanija oli kakkosen johtajaksi vuoden 1975 alussa tullut Pertti Paloheimo. Ajankohtaisohjelmien viikkorytmi muuttui uudistuksen myötä päivärytmiksi: *Tasavallassa tapahtuu* -ohjelmaa lähetettiin aluksi neljänä päivänä viikossa, sittemmin kolmena päivänä viikossa. Ohjelman sisältö ylitti perinteiset ajankohtaistuotannon rajat tuomalla mukaan yhteiskunnallisten ja poliittisten aiheiden lisäksi taidetta, musiikkia, teatteria ja kirjallisuutta. Sen tuotantoon yhdistettiin aluksi ajankohtaistoimituksen lisäksi viihteen tuotantoryhmä sekä yksittäisiä toimittajia dokumenttitoimituksesta. Ohjelma oli perusmuodoltaan makasiini, jonka sisällä voitiin lähettää hyvinkin erityyppisiä aineksia: haastatteluita, keskusteluita, taide-esityksiä, reportaaseja, jopa kabareeta.

Tasavallassa tapahtuu -hankkeen toisena vuonna (ohjelmakaudella 1976-77) ohjelman lähetykset supistuivat kahteen ja ohjelma muuttui — kuten Yleisradion vuosikirja asian ilmaisee — viikkojulkaisuksi.⁷ Televisiovihteen yhdistäminen sähköisen uutis- ja ajankohtaistuotannon perinteeseen törmäsi ylitsepääsemättömiin ristiriitoihin ja ohjelma lopetettiin kesällä 1977. Television myöhempää kehitystä ajatellen *Tasavallassa tapahtuu* -kokeilu ”vihteellisen ajankohtaisohjelman” tuottamiseksi on kuitenkin poikkeuksellisen mielenkiintoinen. Sen tavoitteista ja muodoista on helppo löytää yhteyksiä television suuren kanavaudistuksen osana kehitelyyn *Suomen Televisio* -hankkeeseen. *Tasavallassa tapahtuu* ei kaatunut kielteiseen katsojapalautteeseen vaan ennen kaikkea tuotannollisiin ristiriitoihin eri toimitusten välillä.

TV 2:n ajankohtaisohjelmien historiassa *Tasavallassa tapahtuu* -hanke voidaan nähdä välivaiheena, jonka jälkeen taas palattiin perinteeseen. Mutta samalla hanke oli luonteeltaan kokeilu, jossa nousi esille monia ajankohtaisohjelmien myöhemmän, 1980-luvun jälkipuoliskolle ja 1990-luvun alkuun huipentuneen muutoksen tunnusmerkkejä. Näistä tärkeimpiä olivat vihteellisyyden liittäminen ajankohtaisohjelmiin sekä aihevalikoiman laajentaminen politiikasta ja taloudesta kulttuurin eri alueisiin. *Tasavallassa tapahtuu* -hanke myös selvästi järkytti ajankohtaistuotannon perinteistä maskuliinisuutta. Kuten kuvion 2 prosenttiluvut osoittavat, naisten osuus ajankohtaismakasiinin toimittajina oli hankkeen aikana ja sen läheisyydessä selvästi keskimääräistä suurempi. Tässäkin suhteessa hanke jäi kokeiluksi ja naisten osuus ajankohtaisjuttujen toimittajina alkoi uudelleen nousta vasta vuoden 1982 jälkeen.

Tasavallassa tapahtuu -hankkeen jälkeistä ajankohtaisohjelmien historiaa voidaan luonnehtia perinteen palauttamiseksi, mutta murroksen ja suoranaisten kriisien aiheet kävivät 1970-luvun loppua kohden yhä ilmeisimmiksi. Toiminnan kriisiytymisestä ovat merkinä Yleisradion vuosikirjojen katsauksiin sisältyvät toistuvat valitukset resurssiongelmista, mutta kriisi näkyy myös kuvion 1 osoittamassa ohjelmanimikkeiden määrässä. Ohjelmatuotanto keskittyi kokeilun jälkeen *Ajankohtaisen kakkosen* makasiiniin, minkä lisäksi säännöllisenä toimintamuotona oli vain puoluekokousraporttien tekeminen. Näiden lisäksi tuotettiin erillisohjelmia ja erikoisreportaaseja, joihin liittyi mm. useita vuosia jatkunut yhteistyö Neuvostoliiton radio- ja televisiokomitean kanssa. Syyskaudella 1979 tehtiin sentään uusi avaus tuottamalla kaksi teemaitamat-lähetystä.

Kuvio 2. Naisten osuus (%) *Ajankohtaisen kakkosen* makasiinin juttujen toimittajista 1969-1991

Irti korporatismista

Puoluekokousraportit, reportaasit MTK:n ja SAK:n liittokokouksista sekä yhteistyö Neuvostoliiton radio- ja tv-komitean kanssa osoittavat, että 1970-luvun lopulla kakkosen ajankohtaistuotanto oli kiinteästi sitoutunut korporatiivisen valtion eri alueisiin. Näillä toiminta-alueilla kakkosen ajankohtaisohjelmilla oli suorastaan seremoniaalinen tehtävä. Mutta heti 1980-luvun alkuvuosina toimitus tuotti sarjan erikoisreportaaseja, joissa korporatiivisen valtion pyhät alueet, puolueet ja ulkopolitiikka, otettiin kriittisen tarkastelun kohteiksi. Syksyllä 1981 lähetetty ohjelma nuorista poliitikoista — *Uurnilla tavataan* — sai *Katso*-lehden arvostelijoiden palkinnon vuoden parhaana tv-ohjelmaksi, mutta ohjelmaneuvostossa ja TV2:n johdossa se tulkittiin ohjelmatoiminnan säännösten vastaiseksi. Tämä ja eräät muut saman tekijäryhmän (Eero Ojanperä, Vesa Toijonen, Erkki Saksa) ohjelmat joka tapauksessa ennakoivat murrosta, joka kypsyy 1980-luvun jälkipuoliskolla: puolueet ja etujärjestöt menettivät ylivaltaisen asemansa poliittisen päiväjärjestyksen asettajina.

Irtautuminen korporatismista ja siihen liittynyt professionalismin murros oli tärkeä osa kakkosen ajankohtaistuotannon muutosta 1980-luvulla (vrt. Aula 1991). Vuosikymmenen loppuun ja 1990-luvun alkuun huipentuva kehityslinja voidaan määritellä alkavaksi toimintakaudesta 1982-83 (ks. kuvio 1), jolloin *Ajankohtaisen kakkosen* makasiinin ulkoasussa tehtiin huomattavia muutoksia mm. lavastusta uudistamalla ja juontajien osuutta korostamalla. Viihde- ja taide-esitykset tulivat jälleen osaksi lähetystä ja muutoinkin ohjelman ”taitolliseen” puoleen ruvettiin kiinnittämään enemmän huomiota. Myös naisten esiinmarssi makasiinilähetyksiin alkoi tässä vaiheessa uudelleen, ensin juontajiksi ja myöhemmin myös toimittajiksi ja toimitussihteereiksi. (Vrt. myös Steinbock 1985.)

Vuosikymmenen lopulla ja 1990-luvun alussa toimituksen ohjelmanimikkeiden määrä jälleen kasvoi. 1970-luvun lopun teemailtamat saivat nyt jatkoa teemailtojen nimellä. Nimenmuutos voidaan nähdä yhteydessä tärkeään televisiokulttuurin muutokseen: ohjelman nimi ei enää viitannut sen ulkopuoliseen kulttuuriperintöön, vain pelkästään itseensä, television luomaan yhteisyyteen ja päivärytmiin. Keskusteluohjelmi-

en perinne sai myös jatkoa: *Lauantaisauna* aloitettiin syyskaudella 1985, *Jälkilölyyt* syksyllä 1987 ja sen seuraajana *Sana sanasta* syksyllä 1991. *Tentissä tänään* -ohjelma herätti henkiin poliittisten haastatteluohjelmien perinteen, joita kokeiltiin ennen itsenäisen ajankohtaistoimituksen aikaa.

Ohjelmanimikkeiden kasvu 1980-luvun loppua kohden ja 1990-luvun alussa merkitsi nimenomaan studiotuotannon lisääntymistä. Tämä muutos kuvaa sitä 1980-luvun televisiokulttuurin kehityspiirrettä, mitä on luonnehdittu paluiksi television alkuaikojen suoran lähetyksen realismiin (Hietala ja Honka-Hallila 1992; vrt. Hjarvard 1992). Syksyllä 1991 tapahtui myös paluu dokumentaariseen tuotantoon ohjelmasarjalla *Kuvia Suomesta*.

Televisio- ja viestintäpolitiikan näkökulmasta 1980-luvun muutokset kakkosen ajankohtaistoinnassa tapahtuivat nk. uuden kilpailutilanteen kontekstissa (suomalaisen televisiopolitiikan vaihteisuudesta ks. Silvo 1988; vrt. Hellman 1988). Kakkosessa nostettiin 1970-luvun lopulla esiin keskustelu kanavan omista uutisista samalla, kun keskustelu MTV:n uutisista kävi kiihkeänä. MTV sai uutisensa 1981 ja suomalaisessa tv-toiminnassa siirryttiin jälleen uutiskilpailun aikaan. Kakkonen oli tässä vaiheessa yhä selkeämmin profiililtaan kanava ilman uutisia, ja tämä oli omiaan pakottamaan kakkosen ajankohtaistuotannon uudelleenarviointiin. Myös kaapelikanavat toivat oman ryytinsä uuteen kilpailutilanteeseen, mutta vasta kolmostelevisiön vakiintuminen 1980-luvun lopulla toi selkeästi uusia haasteita ajankohtaishjelmistoon.

Ajankohtaishjelmien lajityyppi

Kuvion 1 luettelemat ajankohtaishjelmät on edellä sijoitettu TV 2:n kehityksen yleiseen kontekstiin. Seuraavassa näkökulma siirtyy tarkasteltujen ohjelmien lajityyppiin, ajankohtaishjelmiksi nimettyjen televisio-ohjelmien historiallisiin määreisiin ja niiden muutokseen TV2:n kehityksen ja televisiokulttuurin osana (televisiokulttuurin problematiikasta ks. Fiske 1987; uutis- ja ajankohtaistuotannon osalta esim. Curran 1990). Televisiokulttuurin näkökulma laventaa tarkastelua itse ohjelmia laajemmalle: ajankohtaishjelmien lajityypin institutionalisoitumiseen toisaalta osaksi tuotannollisia käytäntöjä ja toimituksellista kulttuuria, toisaalta osaksi ohjelmien vastaanottoa.

Radion ja television sähköisen journalismin ja dokumenttielokuvan perinteitä yhdistäväksi ideologiaksi nousi 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun Yleisradiossa nk. informatiivinen ohjelmapolitiikka, mikä korosti selkeää eroa asian ja viihteen välillä. Ahmavaaran Informaatio-kirjassaan (1970, 21-30) esittämässä perustelussa korostettiin tuon eron merkitystä nimenomaan informatiivisuuden edellytyksenä: yleisön tuli pystyä erottamaan kuvittelu (fiktio) tosiasioihin pitäytyvästä tiedosta. Informatiivisuus ei kuitenkaan edellyttänyt puhtaita ohjelmatyyppejä; samassakin ohjelmassa voitiin sekoittaa asiaa ja viihdettä, kunhan katsojalle vain selkeästi osoitettiin, mikä ohjelmassa oli faktaa ja mikä fiktiota (vrt. Hujanen 1983). Informatiivinen ohjelmapolitiikka loi professionalismin, jossa asiaa arvostettiin ennen viihdettä ja ohjelmien sisältöä ennen muotoa. Sisältöjen osalta korostettiin kriittisyyttä ja yhteiskunnallisuutta. Näistä tekijöistä tuli samalla ohjelmien laadun arviointikriteereitä (vrt. Nukari ja Ruohomaa 1992, 16-18).

Uutis- ja ajankohtaistoiminnan nopea kasvu 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa toi alueelle vahvoja vaikutteita sanomalehtijournalismista. Television oma journalistinen perinne oli vasta muotoutumassa ja journalismiin perehtyneitä ammattilaisia löytyi vain lehdistä. Informatiivisen ohjelmapolitiikan vastareaktionä 1970-luvun alussa omaksuttu kaaderipolitiikka, toimittajien puoluepoliittinen rekrytointi, oli omiaan vahvistamaan tämänkaltaista ajankohtaisohjelmien ”intertekstuaalisuutta”.

Kakkosen varhaiset arkistoidut ajankohtaisohjelmat osoittavat, että eri vaikutteet eivät tuolloin vielä muodostaneet synteisiä. Niiden suhde oli pikemminkin konflikti tai korkeintaan rauhanomainen rinnakkainolo. Yksi jännitteistä oli Tesvision kaupallisen epäpoliittisuuden törmääminen informatiivisen ohjelmapolitiikan yhteiskunnalliseen kriittisyyteen. Niinpä varhaisissa *Ajankohtaisen kakkosen* makasiineissa saattoi esiintyä peräkkäin juttuja, joissa toisessa kritiikittömästi ihailtiin asevarustelun hienouksia ja toisessa asetettiin koko asevarustelun järjestelmä kyseenalaiseksi.

Itsenäisen ajankohtaistoimituksen vakiintuminen ja resurssien kasvu johti kuitenkin varsin pian yhdenmukaistumiseen, jota haastateltavat tänä päivänä kutsuvat ”Ajankohtaisen kakkosen hengen” synnyksi.⁸ Tuotantokulttuurin tasolla tämä ilmeni voimakkaana yhteenkuuluvuuden tunteena ja samoihin ammatillisiin arvoihin sitoutumisena. Poliittisesti haastateltavat luonnehtivat toimituksen 1970-luvun ilmapiiriä ”yleisvasemmistolaiseksi”. Tosin julkisuudessa toimituksen nähtiin yhdenmukaistavan sinne rekrytoituja toimittajia nimenomaan sosialidemokraateiksi.

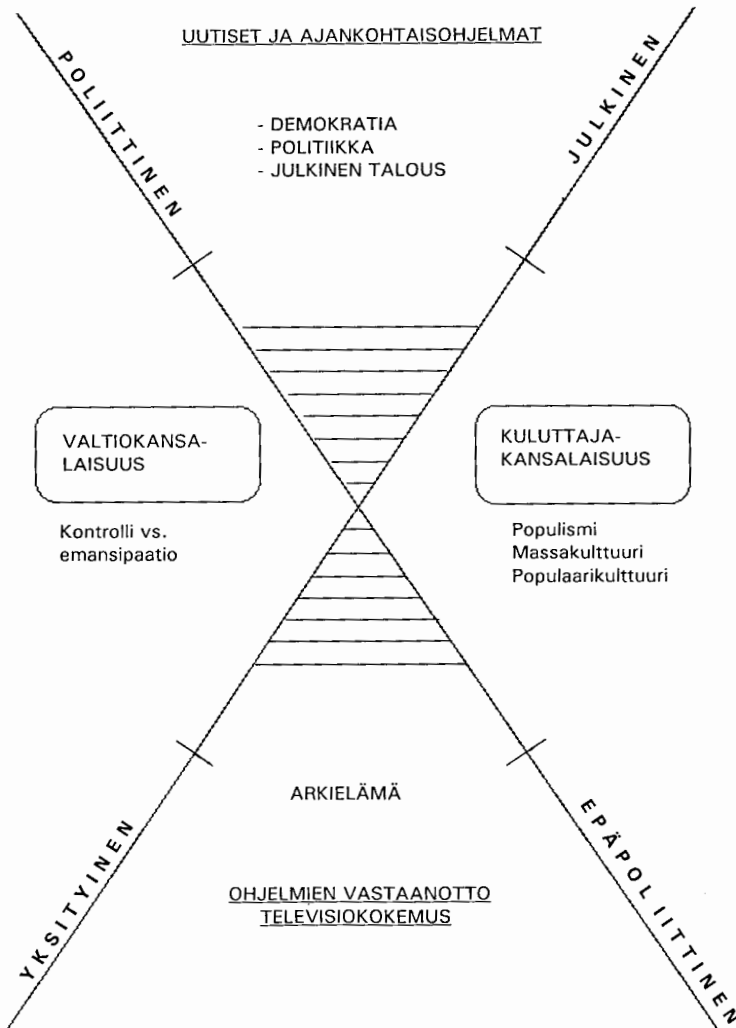
Vaikka kakkosen ajankohtaistoimituksesta onkin vuosien varrella lähtenyt lukuisia toimittajia esim. kansanedustajiksi, 1970-luvun alun perinteen säilymistä on edistännyt monien toimittajien ja päällikköiden työpaikkauskollisuus. Hannu Vilpponen pysyi ajankohtaistoimituksen päällikkönä sen perustamisesta vuoteen 1987 saakka. Nykyinen kakkosen ajankohtaisohjelmien päällikkö Risto Heikkilä teki alussa dokumenttitoimituksen *Kamerakerros*-ohjelmaa ja toimi sittemmin pitkään *Ajankohtaisen kakkosen* toimitussihteerinä ja Vilpposen jälkeen (ja osittain hänen sijaisenaan) toimituspäällikkönä.

Jensenin (1990) mukaan uutiset ja ajankohtaisohjelmat ovat luonteeltaan poliittinen lajityyppi (genre). Ne ovat osa poliittisen demokratian prosessia, jossa niiden erityisenä tehtävänä on tiedon välittäminen demokratian toiminnasta sekä resurssien tarjoaminen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Tekstiteorian näkökulmaa soveltaen voidaankin sanoa, että television uutis- ja ajankohtaisohjelmien perinteisenä tehtävänä on tuottaa sellaista subjektiviteettia, joka mahdollistaa tv-katsojien osallistumisen demokratiaan. Tällaista subjektiviteettia voitaisiin yksinkertaisten kutsua kansalaisena olemiseksi, kansalaisen subjektiviteetiksi.

Valtiokansalaisen emansipaatio

TV 2:n itsenäisen ajankohtaistoimituksen alkutaival oli voimakkaan demokraattisen päätöksen aikaa. Ohjelmien katsojalle ei jäänyt epäselväksi se, että politiikka oli tärkeää ja että vaaleihin osallistuminen oli erityisen tärkeää. Toimittajat eivät pelkästään välittäneet tietoa demokraattisen osallistumisen turvaamiseksi, vaan olivat suorastaan demokratian propagandisteja. *Tasavallassa tapahtuu* -hanke 1970-luvun puolivälin jäl-

keen ei vielä kyseenalaistanut politiikkaa, mutta lavensi poliittisen (ja samalla kansalaisuuden) aluetta kulttuuriin ja taiteisiin. Vasta 1970-luvun lopun korporatismiin murtuminen 1980-luvun alussa kyseenalaistaa ajankohtaisohjelmien perinteisen subjektiviteetin. Muutosta havainnollistaa kuvio 3.

Kuvio 3. Poliittinen ja julkinen uutis- ja ajankohtaisohjelmien merkitysvaruudessa.

Kuviossa uutis- ja ajankohtaisohjelmat on sijoitettu merkitysvaruuteen, jonka peruslomuudet muodostuvat kahdesta akselista: poliittinen vs. epäpoliittinen, julkinen vs. yksityinen. Asetelma kokonaisuutena kuvaa uutis- ja ajankohtaisohjelmien suhdetta tv-katsojiin sekä tätä suhdetta välittäviä prosesseja (vrt. Jensen 1987). Keskeinen

jako asetelmassa on se, että uutis- ja ajankohtaisohjelmat sijoittuvat historiallisesti poliittisen ja julkisen alueelle, kun taas ohjelmien vastaanotto, televisiokokemus, sijoittuu arkielämään, yksityisen ja epäpoliittisen alueelle. Ajankohtaisohjelmien ja ihmisten televisiokokemuksen suhdetta välittää kaksi vaihtoehtoista subjektiviteettiä, joista toista on asetelmassa kutsuttu valtiokansalaisuudeksi ja toista kuluttajakansalaisuudeksi. Valtiokansalaisuuteen liittyvät asetelmassa mainitut kontrollin ja emansipaation prosessit, kuluttajakansalaisuuteen populismin, massa- ja populaarikulttuurin prosessit.

Kuvion 3 avulla ajankohtaisohjelmien subjektiviteetin muutos 1980-luvulla voidaan määritellä muutokseksi valtiokansalaisuudesta kuluttajakansalaisuudeksi. Muutoksen identifiointissa on syytä kiinnittää huomiota nimenomaan eri subjektiviteetteja välittäviin prosesseihin. Näistä valtiokansalaisuuteen liittyvää kontrollijärjestelmää voidaan tarkasteltuna ajanjaksona kuvata hyvinvointiyhteiskunnan käsitteellä tai — jos otetaan mukaan hyvinvointiyhteiskunnan kriisiytymisen näkökulma — turvavaltion käsitteellä (näihin liittyvästä keskustelusta ks. esim. Blom 1982 ja Kosonen 1987). Juuri hyvinvointiyhteiskunnan historialliseen kehitykseen liittyy se korporatismi, mikä edellä tehdyssä kakkosen ajankohtaisohjelmien vaiheistuksessa liitettiin erityisesti 1970-luvun loppuun ja 1980-luvun alkuun (korporatismista Held 1987, 186-220). Korporatismiin murtumista kuvaa havainnollisesti *Ajankohtaisen kakkosen* makasiinin käyttämien esiintyjien muutos: Vuonna 1979 noin neljännes makasiinin käyttämistä haastateltavista, keskustelijoista ja muista vastaavista esiintyjistä edusti ammattiyhdistysliikettä; vuonna 1987 tuo osuus putosi noin 5 prosenttiin eikä ole siltä tasolta sen jälkeen noussut.

Valtioonkansalaisuuteen liittyy myös emansipaation prosessi, joka tässä yhteydessä on historiallisesti ymmärrettävä nimenomaan poliittisena emansipaationa. Näin rajattuna emansipaatio tarkoittaa sellaista yksittäisten kansalaisten ja kansalaisryhmien mobilisoitumista, joka suuntautuu vallitsevia valtiokansalaisuuden määrittelyjä ja käytäntöjä vastaan (valtioonkansalaisuuteen liittyvistä kiistoista ks. Hirsch 1980 ja Urry 1981). Pohjoismaisten hyvinvointiyhteiskuntien emansipaatiossa yhteiskuntaluokka on ollut keskeinen mobilisoiva tekijä, mutta tässä tarkasteltu television ajankohtaisohjelmien kehitys sivuaa lisäksi monia muita emansipaatioprosesseja: lähidemokratia, kouludemokratia, vaihtoehtoliikkeet, uudet kansalaisliikkeet, naisliike. Juuri naisliike käy esimerkiksi siitä, miten 1980-luvun myötä kulttuuriset määreet nousevat yhä tärkeämmälle sijalle myös poliittisessa emansipaatiossa.

Poliittinen emansipaatio liittyy tärkeällä tavalla TV 2:n ajankohtaisohjelmien vakiintumiseen 1970-luvun alkupuolella. Tuolloin muotoutunut toimituksellinen kulttuuri, ”Ajankohtaisen kakkosen henki”, voidaan nähdä nimenomaan poliittisen emansipaation ilmentäjänä. *Ajankohtaisen kakkosen* kriittinen journalismi oli nimenomaan emansipatorista journalismia, joka mobilisoi yksittäisiä kansalaisia ja kansalaisryhmiä toimimaan osana poliittista demokratiaa. Toimintatutkimuksen kielellä voitaisiin sanoa, että toimittajien kriittisyys oli luonteeltaan osallistamista: sorrettujen ja syrjäytyneiden kansalaisten ja ryhmien mobilisointia osallistumaan demokratiaan. Tämänkaltaisen emansipatorinen kriittisyys ei suinkaan kyseenalaistanut itse poliittista demokratiaa tai politiikkaa yleensä. Poliittikka ja talous pysyivät journalismin historiallisten lähtökohtien mukaisesti ajankohtaisohjelmien keskiössä. Toisin sanoen: emansipatorinen kriittisyys ky-

seenalaisti vain valtiokansalaisuuden historiallisia määreitä ja käytäntöjä, ei itse valtiokansalaisuutta.

Kuluttajakansalaisen populismi

Politiikan ja siihen liittyneen valtiokansalaisuuden kyseenalaistaminen tapahtuikin television uutis- ja ajankohtaisohjelmissa vasta 1980-luvulla ja silloin liittyneenä kuluttajakansalaisuuden subjektiviteettiin (ks. kuvio 3). Uuteen subjektiviteettiin liittyy keskeisesti journalismin kriittisyyden muutos: emansipatorinen kriittisyys muuttuu populistiseksi kriittisyydeksi. Populismi ei sinänsä ole edes journalismissa vain 1980-luvun ilmiö. Journalismin historiassa nk. likasankojournalismi on käypä esimerkki populismin perinteestä (Filler 1976). Suomessa populistisen kriittisyyden perinnettä loi erityisesti *Hymy*-lehti, jonka kultaiset vuodet sijoittuvat kakkosen ajankohtaistoiminnan alkuvaiheisiin.

TV 2:n ajankohtaisohjelmien historiassa populistisen kriittisyyden nousu ilmenee selkeimmin toimittajien roolin muutoksena. Kun 1970-luvun alun ajankohtaistoimittajat organisoivat kansalaisia osallistumaan demokratian prosessiin, heidän roolinsa oli ennen muuta valistajan ja välittäjän rooli. Valistajina he levittivät syrjäytyneille kansalaisille ja ryhmille tietoa demokratian tarjoamista mahdollisuuksista, välittäjinä he auttoivat rakentamaan siltaa politiikan elitismien ja ihmisten arkielämän välille (vrt. vastaaviin ilmiöihin amerikkalaisen journalismin modernisoitumisessa 1900-luvun alussa, esim. Schudson 1982). Välittäjän roolissaan toimittajat olivat eräänlaisia kielenkääntäjiä, jotka muunsivat poliitikkojen käyttämän puheen kansalaisten ymmärtämään muotoon. 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun suomalaisessa yhteiskunnassa tämänkaltaises- ta byrokraattisen kielen kritiikistä tuli yleisemminkin yhteiskuntapolitiikan osa. Kieli ja informaatio nähtiin tärkeinä yhteiskunnallisen muutoksen ja demokratisoinnin välineinä. Reformipolitiikka tiivistyi yhteiskuntainformaation käsitteeseen, joka omaksuttiin meille Ruotsista.⁹

Kielenkääntäjänä toimittajan suhde erilaisiin puhetapoihin, diskursseihin, oli neutraali ja ammatillinen. Poliitiikan ja poliittisen kielen auktoriteettia ei kyseenalaistettu. Tässä suhteessa 1980-luvun murros kohti populistista kriittisyyttä merkitsee ratkaisevaa laadullista muutosta: uusi subjektiviteetti, kuluttajakansalaisuus, marginalisoi politiikan ja valtiokansalaisuuteen perustuvan subjektiviteetin. Samalla myös politiikan diskurssit marginalisoituvat suhteessa kuluttajakansalaisuuden diskursseihin. Kuluttamisesta, taloudelliseen kiertoon osallistumisesta, tulee uuden subjektiviteetin lähtökohta ja tässä prosessissa valtiokansalaisuus alistuu markkinoille. Diskurssien hierarkian näkökulmasta muutos tarkoittaa, että markkinoiden talouden ja arkielämän suhdetta korostava logiikka hautaa alleen politiikan logiikan.

Politiikan ja arkielämän diskurssien suhteena muutos kohti kuluttajakansalaisuutta voidaan tulkita tasa-arvoistumiseksi. Arkielämän merkitykset saavat yhtäläisen, ellei suorastaan dominoivan aseman politiikan ja julkisuuden päiväjärjestyksen asettamisessa.¹⁰ Television ajankohtaisohjelmien muutos kohti populistista kriittisyyttä heijastaa juuri tämänkaltaista arkielämän merkitysten korostumista: 1980-luvun uustelevisiossa ajankohtaisohjelmat luovat uudenlaista yhteisyyttä, jonka keskiössä on tele-

vision ja katsojien suhde, mediaalinen yhteisyys (uustelevisiion problematiikasta Hellman 1988, 1-10; vrt. Hickethier 1991c). Toimittajat siirtyvät selkeästi valistajan ja välittäjän roolistaan kansan puolelle. Markkinoiden kielellä uutta suhdetta voidaan kutsua palvelusuhteeksi, toisin sanoen: toimittajista tulee kansalaisten palvelijoita. Juuri täällaisessa toimittajien ja kansalaisten välisessä palvelusuhteessa on ajankohtaisjournalismin populistisen kriittisyyden ydin. Mediaalinen yhteys katsojiin on se arvoperusta, mistä lähtien uustelevisiion toimittajat suuntaavat kriittisen katseensa kohti valtiota ja poliitikkoja.

Mutta populismi ei suinkaan ole ainoa ajankohtaisohjelmien uuteen subjektiviteettiin liittyvä muutos. Toinen tärkeä murros on historiallisessa katsannossa epäpoliittiseksi määriteltävän julkisuuden lisääntyminen, jota kuvion 3 asetelmassa välittävät massa- ja populaarikulttuurin prosessit. Tähän ilmiöön liittyy esim. julkkiskulttuurin kehittyminen, minkä vaikutukset rupeavat näkymään television ajankohtaisohjelmissa erityisesti kolmostelevisiion perustamisen jälkeen. TV 2:n ajankohtaistoimittajat kuvaavat haastatteluissaan tätä muutosta seuraavasti: kun perinteinen toimittaja sulki iltapäivälehtijournalismin vakavasti otettavan journalismin ulkopuolelle, nykytoimittaja pikeminkin pohtii, mitä voisivat lisätä iltapäivälehtien näkökulmaan. Tämän päivän suomalaisessa televisiokulttuurissa, mukaan lukien uutis- ja ajankohtaisohjelmat, iltapäivälehdet ovat legitiimi julkisuuden päiväjärjestyksen asettaja.¹¹

Ajankohtaisohjelmien uusi subjektiviteetti nivoutuu läheisesti television yleiseen viihteellistymiseen uudessa kilpailutilanteessa. *Tasavallassa tapahtuu* -projektin esille nostama tavoite viihteellisestä ajankohtaisohjelmasta saa 1980-luvun myötä uuden merkityksen. Viihde ei enää ole vain väline asiasisältöjen välittämiseen, vaan mielihyvä, elämykset, jännitys ja draama strukturoivat yhä enemmän kaikkea televisiokokemusta. Kuluttajakansalaisuuteen perustuvissa identiteeteissä elämäntapa, maku ja tyyli nousevat keskeisiksi erottelukijöiksi. Yhtenäisen televisioyleisön hajoaminen ja siihen liittyvä yleisöjen segmentoituminen heijastavat juuri tämänkaltaista identiteettien eriytymistä. TV 2:n ajankohtaisohjelmien historiassa tämä muutos ilmenee 1980-luvun lopulla erityisesti ohjelmanimikkeiden määrässä (ks. kuvio 1): ohjelmakaavion rakentamisessa palataan toiminnan alkuvaiheen tilanteeseen, mille oli tyypillistä erilaisten yleisöjen haarukoiminen erityyppisillä ohjelmissa.

Makasiini marginalisoituu

Television viihteellistymisen myötä ohjelmien perinteiset lajityyppiset rajat menettävät merkityksensä tai muuttuvat uusiksi. Puhutteleva ja kuvaava esimerkki lajityyppien rajojen muutoksesta on *Ajankohtaisen kakkosen* pitkään jatkuneen makasiinin kohtalo television suuren kanavaudistuksen jälkeen. Ohjelman lähetysaika irrotettiin vastikään kytkennästä TV 1:n pääuutislähetykseen perustelulla, että se menee päällekkäin samantyyppisiä katsojia houkuttelevan kolmosen *Hyvät herrat* -ohjelman kanssa. Kanavaudistuksen seurauksena perinteisen makasiinin on myös ollut yhä vaikeampi löytää katsojia ja se on muuttumassa kakkosen lippulaivasta marginaaliohjelmaksi. Samanaikaisesti kakkosen ajankohtaisohjelmien näkyvimmän paikan on ottanut lau-

antai-illan talk-show, haastatteluohjelma *Yhden illan pysäkki*, jonka menestyksen myötä ohjelman "kauniista ja rohkeasta" naisjuontajasta on tullut julkkis.¹²

Kanavaudistuksen jälkeen huipentunut *Ajankohtaisen kakkosen* makasiinin kriisi kertoo nimenomaan television journalistisen perinteen kriisiytymisestä. Itsenäisen ajankohtaistoimituksen alkuajoista jatkuneena ohjelmana makasiini on ollut nimenomaan perinteen kantaja. Mutta perinteen rinnalle 1980-luvun loppua kohden kehittynyt selkeästi uudenlainen professionalismismi, minkä seurauksena makasiini on eräällä tavalla palannut alkutilanteeseensa: saman ohjelman sisällä riitelevät erilaiset journalistiset lähestymistavat ja ohjelman identiteetti hämärtyy. Ja kun näin käy, katsojat kaikoavat.

Verrattuna *Ajankohtaisen kakkosen* makasiinin alkuun tämän päivän ristiriidat ovat ratkaisevasti erilaisia. Makasiinin alkuvaiheen ristiriidat olivat poliittis-ideologisia ja sellaisina ne koskivat ennen muuta valtiokansalaisuuden määrittelyä. Tämän päivän ristiriidoissa on kysymys itse televisiosta ja sen suhteesta katsojiin: Onko perinteiselle asiaa ja sisältöjä painottavalle journalismille tilaa viihteellistyneessä uustelevisiossa, jossa mielihyvä, maku ja tyyli korvaavat ideologiat ja maailmankatsomukset?

Artikkeli perustuu aineistoihin, jotka on koottu Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella käynnissä olevassa tutkimushankkeessa "Ajankohtainen kakkonen kohtaa historiaa". Kakkosen ajankohtaisohjelmien dokumentoinnissa ja kuvauksessa on hyödynnetty raporttia, joka tuotettiin kirjoittajan vetämällä projektiopintojen kursilla keväällä 1992 (Hujanen 1992).

Viitteet

1. TES-TV:n studio-osaston päällikkönä toiminut Osmo Lehtinen on järjestänyt laajan arkiston Tamvision vaiheista.
2. Yleisradion vuosikirja 1965 dokumentoi TV 2:n varhaisvaiheet hyvin epämääräisesti. Alkuvaiheen toimitusten määräksi todetaan neljä, mutta toimitusten nimet jätetään mainitsematta. Tamvision ohjelmapäällikön paikalta kakkoseen siirtynyt Pertti Nätilän mukaan toimituksia oli alussa kolme: dokumenttitoimitus, teatteritoimitus sekä yhdistetty ajanviete- ja lasten ja nuorten ohjelmien toimitus. Nätilästä tuli siirtymävaiheessa viimeksi mainitun yhdistetyn toimituksen päällikkö. Teatteritoimitusta johti Tauno Yliruusi. (Nätilän haastattelu 14.4.1993)
3. Yleisradion organisaatiossa uutis- ja ajankohtaistoiminta olivat vielä 1960-luvun lopulla erillään. Uutiskäsityksen laventaminen taustoittavaan ajankohtaisohjelmistoon sekä uutis- ja ajankohtaistuotannon organisaatioiden yhteenliittäminen otettiin esille uutistoiminnan PTS-työryhmän mietinnössä helmikuussa 1970 (sivut 35-36). Mietintö toimi sittemmin pohjana erityisesti keskustelulle informatiivisista uutiskriteereistä (ks. sivut 4-20; vrt. Nordenstreng 1972 ja Peltola 1973).
4. Lanas-Cavada (1992) liittää journalistisen tv-dokumentin synnyn kakkosen varhaisvaiheen ns. dokumentaristien koulukuntaan, jonka liikkeelle panijoita olivat Tamvision kautta tulleet Arvo Ahlroos ja Timo Jokinen. Lanas-Cavada valmistelee koulukunnan vuosien 1965-1975 ohjelmista pro gradu -tutkielmaa Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella.
5. Toimituksen päälliköksi tuolloin valitun Hannu Vilpposen mukaan toimituksen perustamisella ratkaistiin Yleisradion pääjohtajan Eino S. Revon ja kakkosen johtajan

- Hanno Lemisen välinen kiista TV 2:n ohjelmapäälliköstä. Vilpponen oli Revon ehdokas ohjelmapäälliköksi. Kun Vilpposelle muodostettiin oma toimitus, kakkosen ohjelmapäälliköksi voitiin valita Lemisen ehdokas Olli Hämäläinen. (Vilpposen haastattelu 28.4.1992)
6. Makasiini koostuu kasautuvasta sarjasta eri aiheisia juttuja, joita nivoo yhteen yksi tai useampia juontajia (Bleicher 1991, 321). *Ajankohtaisen kakkosen* makasiinin juttujen pituuksien keskiarvo jaksolta 1969-1991 on 6 minuuttia 44 sekuntia. Yksi lähetys koostuu 5-7 aiheesta. *Kamerakerros/Kamera kiertää* -ohjelma jatkoi elokuvateattereiden uutiskatsauksien (news reel) perinnettä. Kaksipäiset vasikat, kissajänikset ja muut elämän ihmeet olivat tuon ohjelman tyypillisiä aiheita.
  7. Saarisen (1993) mukaan ohjelman alkuperäinen työryhmä hajoitettiin jo kauden 1975-76 jälkeen ja ajankohtaistoimitus jatkoi ohjelman tekemistä yksinään. Saarinen valmistelee Tasavallassa tapahtuu -hankkeesta pro gradu -tutkielmaa Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella.
  8. Tutkimuksessa on tähän mennessä haastateltu noin kahtakymmentä kakkosen ajankohtaistuotannossa vuosien varrella työskennellyttä toimittajaa ja päällikköä. Lisäksi on nauhoitettu sarja keskusteluita nykyisten ajankohtaistoimittajien kanssa. Keskustelujen perustana käytettiin arkistoituja ajankohtaistoimituksen ohjelmia.
  9. Ruotsalainen keskustelu yhteiskuntainformaatiosta tunnettiin Suomessa parhaiten Jan Ekecrantzin (1975) *Makten och informationen* -kirjan kautta. Ekecrantzia haastateltiin Erkki Saksan *Rivit ja välit* -ohjelmassa jo 16.11.1971.
  10. Perinteisen journalismin arvojen näkökulmasta muutokselle voidaan antaa myös nostalginen ja samalla kielteisyyttä korostava tulkinta: populistisessa kritiikissä totuus ja epätotuus tasa-arvoistuvat.
  11. Iltä-Sanomien Vesa-Pekka Koljonen otti kolumnissaan äskettäin (24.4.1993) mielenkiintoisella tavalla etäisyyttä *Ajankohtaisen kakkosen* journalismiin. Makasiinilähetyksessä oli juuri haastateltu vankilassa istuvaa entistä poliisia Pekka Erkkilää. Koljonen toteaa: "Rikosuutiset, varsinkin huume- ja talousrikoksia koskevat, ovat yhteiskunnallisesti tärkeitä uutisia. Tässä lehdessä kerrotaan niitä vastedeskin. Mutta viihdettä rikoksista ja rikollisista emme halua tehdä."
  12. Juontajaa kuvaava lainaus on otettu VR:n Matkaan-lehdestä (3/1993): "Lauantaisin Suomi nousee tv-junaan: Kaunis ja rohkea Maarit Tastula Yhden Illan Pysäkillä."

Kirjallisuus

- AHMAVAARA, Yrjö. Informaatio. Helsinki, Weilin+Göös 1970. (Uudistettu painos)
- ARHELA, Raimo. Television ensimmäinen vuosikymmen 1955-1965. Teoksessa: TULPPO, Pirkko (toim.). Radioamatööreistä tajuntateollisuuteen, sivut 245-277. Porvoo, Helsinki, WSOY 1976.
- AULA, Maria Kaisa. Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimusraportti 5/1991, Tutkimus- ja kehitysosasto, Oy Yleisradio Ab. Helsinki 1991.
- BARNOUW, Eric. (1975). Tube of Plenty. The Evolution of American Television. New York, Oxford University Press 1975.
- BLEICHER, Joankristin. "... und jetzt sehen Sie ..." Zur Zeitdramaturgie des Fernsehens. Medien+Erziehung, 35(1991):6, sivut 319-325.
- BLOM, Raimo. Yhteiskuntateoria ja valtio. Vaasa, Vastapaino 1982.
- CURRAN, James. Culturalist Perspectives of News Organizations: A Reappraisal and a Case Study. Teoksessa: FERGUSON, Marjorie (ed.). Public Communication: The New Imperatives, sivut 114-134. London, Newbury Park, New Delhi, Sage 1990.
- CURTIN, Michael. Packaging Reality. The Influence of Fictional Forms on the Early Development of Television Documentary. Journalism Monographs, No. 137, Association for the Education in Journalism and Mass Communication. Columbia 1993.
- ELLIS, John. Visible Fictions. London, Routledge and Kegan Paul 1982.

- FILLER, Louis. *The Muckrakers. New and Enlarged Edition of Crusaders for American Liberalism.* University Park and London, The Pennsylvania State University Press 1976.
- FISKE, John. *Television Culture.* London and New York, Methuen 1987.
- HELD, David. *Models of Democracy.* Padstow, Cornwall, Polity Press 1987.
- HELLMAN, Heikki. *Uustelevisiion aika?* Helsinki, Hanki ja Jää 1988.
- HICKETHIER, Knut. *Aspekte der Programmtheorie des Fernsehens.* *Communications, Die Europäische Zeitschrift für Kommunikation* 16(1991):3, sivut 329-345 (a).
- HICKETHIER, Knut. *Apparat — Dispositiv — Programm. Skizze einer Programmtheorie am Beispiel des Fernsehens.* Teoksessa: HICKETHIER & ZIELINSKI (toim.). *Medien/Kultur*, sivut 421-448. Berlin, Volker Spiess 1991 (b).
- HICKETHIER, Knut. *Zeitsplitter. Ein (fast vollständiges) ABC der Fernsehzeit.* *Medien+Erziehung*, 35(1991):6, sivut 326-335 (c).
- HIETALA, Veijo & HONKA-HALLILA, Ari. *Todellisuuden paluu televisioon.* *Lähikuva*, 1(1992), sivut 38-46.
- HIRSCH, Joachim. *Der Sicherheitsstaat. Das 'Modell Deutschland', seine Krise und die neuen sozialen Bewegungen.* Frankfurt/M 1980.
- HJARVARD, Stig. "Live". *On Time and Space in Television News.* *Nordicom Review*, 2(1992), sivut 111-126.
- HUJANEN, Taisto. (toim.) *TV 2:n ajankohtaisohjelmat vuosina 1965-1992. Analyyssejä ja kuvauksia.* Projekti-raportti 1. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. (julkaisematon). 1992.
- HUJANEN, Taisto. *Fakta ja fiktio 1960-luvulta nykypäivään.* Teemalinkki: *Fakta ja fiktio — veteen piirretty viiva*, Helmikuu 1983, sivut 24-27. Oy Yleisradio Ab.
- JENSEN, Klaus Bruhn. *The politics of polysemy: television news, everyday consciousness and political action.* *Media, Culture & Society*, 12(1990):1, sivut 57-78.
- JENSEN, Klaus Bruhn. *News as Ideology: Economic Statistics and Political Ritual in Television Network News.* *Journal of Communication*, Vol. 37(1987):1, sivut 8-27.
- KOSONEN, Pekka. *Hyvinvointivaltion haasteet ja pohjoismaiset mallit.* Tampere, Vastapaino 1987.
- LANAS-CAVADA, Silja. *Kuusi tv-dokumentaristia etsii lajityyppiään.* *Tiedotusopin seminaariesitelmä*, Tampereen yliopisto, 5.11.1992.
- LUKKARINEN, Vilho & NURMIMAA, Väinö J. *Kun telkkari tuli Suomeen.* *TES-televisiotoiminnan historia.* Jyväskylä, Kirjayhtymä 1988.
- MONACO, James. *How To Read A Film.* New York, Oxford University Press 1977.
- NORDENSTRENG, Kaarle. *Policy for News Transmission.* Teoksessa Denis McQuail (ed.). *Sociology of Mass Communications*, sivut 386-405. Bungay, Suffolk, Penguin 1972.
- NUKARI, Matti & RUOHOMAA, Erja. *Ohjelmien summasta lähetysvirtaan.* *Tutkimusraportti 8/1992*, Tutkimus ja kehitys, Oy Yleisradio Ab.
- PELTOLA, Pekka. *News Transmission: Past and Present.* Teoksessa: NORDENSTRENG, Kaarle (toim.). *Informational Mass Communication*, sivut 105-120. Helsinki, Tammi 1973.
- SAARINEN, Mirjami. *Elektroninen iltapäivälehti — viihdettä ja asiaa samassa ajankohtaisohjelmassa.* *Tiedotusopin seminaariesitelmä*, Tampereen yliopisto, 29.4.1993.
- SCHLESINGER, Philip. *Putting 'Reality' Together,* *BBC News.* London, Constable 1978.
- SCHUDSON, Michael. *The Politics of Narrative Form: The Emergence of News Conventions in Print and Television.* *Daedalus* 111(1982):4, sivut 97-112.
- SILVO, Ismo. *Valta, kenttä ja kertomus.* *Televisiopolitiikan tulkinat.* *Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja*, N:o 2, Oy Yleisradio Ab 1988.
- STEINBOCK, Dan. *Television ohjelmakieli tekstinä.* *Empiirinen tutkimus.* (III) Helsinki, Yleisradio 1985.
- URRY, John. *The Anatomy of Capitalist Societies. The Economy, Civil Society and the State.* London and Basingstoke, Macmillan 1981.
- UUTISTOIMINNAN PTS-työryhmän mietintö. Oy Yleisradio Ab 1970.
- WALLIS, Roger & BARAN, Stanley. *The Known World of Broadcast News, International News and the Electronic Media.* London and New York, Routledge 1990.
- YLEISRADION vuosikirjat 1965-1991.